

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ
ВАЗИРЛИГИ**

**ТОШКЕНТ ИРРИГАЦИЯ ВА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИ
МЕХАНИЗАЦИЯЛАШ МУХАНДИСЛАРИ ИНСТИТУТИ**

"ТАСДИКЛАЙМАН"
ТИҚХММД ректори
У. Умурзаков

2020 йил

30 04

"КЕЛИШИЛДИ"

Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги

2020 йил

30 06

Руйхатга олинди:

№ БД-5410700-3.03

2020 йил

30 06

ЕР ТУЗИШНИ ЛОЙИХАЛАШ

ЎҚУВ ДАСТУРИ

Билим соҳаси: 400000 – Қишлоқ ва сув хўжалиги

Таълим соҳаси: 410000 – Қишлоқ, ўрмон ва балиқчилик хўжалиги

Таълим йўналиши: 5410700 – Ер кадастри ва ердан фойдаланиш

Фан дастури Олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими йўналишлари буйича Ўқув-услубий бирлашмалар фаолиятини Мувофиқлаштирувчи Кенгашнинг 2020 йил "19" 06 даги 2 -сонли баённомаси билан маъқулланган.

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2020 йил "30" 01 даги 359 -сонли буйруғи билан маъқулланган фан дастурларини таянч олий таълим муассасаси томонидан тасдиқлашга розилик берилган.

Фан дастури Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институтида ишлаб чиқилди.

Тузувчи:

Бабажанов А.Р. – ТИҚХММИ, “Ердан фойдаланиш” кафедраси мудири, иқтисод фанлари номзоди, доцент.

Тақризчилар:

Тошпўлатов С.А. – Тошкент архитектура қурилиш институти, “Геодезия ва кадастр” кафедраси профессори, техника фанлари номзоди;

Рахмонов Қ.Р. Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти, “Давлат кадастрлари” кафедраси мудири, иқтисод фанлари номзоди.

Фан дастури Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти Кенгашида кўриб чиқилган ва тавсия қилинган (20__ йил "30" 01 даги 10 -сонли баённома).

I. Ўқув фанининг долзарблиги ва олий касбий таълимдаги ўрни

Республикамиз иқтисодиётида бозор муносабатларини тўла қарор топтириш ҳамда шу билан чамбарчас боғлиқ бўлган тадбирларни изчиллик билан амалга ошириш доирасида мамлакат миллий бойлиги бўлган ер майдонларидан оқиллона ва самарали фойдаланишга эришиш муҳим ижтимоий-иқтисодий аҳамиятга эгадир. Шу нуқтан назардан ҳам турли мақсадлар учун ер ажратиш, жойларда ерлардан фойдаланишни оқиллона ташкил этиш билан боғлиқ масалаларни ҳар томонлама асосланган ҳолда ҳал қилиш, мавжуд қишлоқ хўжалик корхоналари ерларидан фойдаланишни ички хўжалик жиҳатидан ҳал қилиш бўйича билимлар айнан “Ер тузишни лойиҳалаш” фанининг асосини ташкил этади.

Ушбу дастур ер тузиш назариясини, услубиятларини ва иқтисодий-ижтимоий негизини ўрگانадиган ер тузишни лойиҳалаш фанининг асосий мазмуни бўйича ишлаб чиқилган. “Ер тузишни лойиҳалаш” фани табиат ва жамият ривожланиш қонунлари асосида ривожланиб, фан ва техника ютуқлари, донимий ўсиб боровчи ишлаб чиқариш талаблари ва ижтимоий шарт-шароитларни ҳисобга олган ҳолда ишлаб чиқариш муносабатларининг ривожланиш даражасига мос тушадиган, уларнинг тўхтовсиз ривожланиб боришига ҳамда табиатни муҳофаза қилишга замин яратадиган қилиб ер майдонларини ташкил қилиш учун назарий ва услубий тавсиялар ишлаб чиқади, ҳамда ердан фойдаланиш ва ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш йўллари қамраб олади.

II. Ўқув фанининг мақсади ва вазифалари

Фаннинг асосий мақсади – талабаларда ер тузишни лойиҳалашнинг ривожланиш қонуниятларини ва тамойилларини, лойиҳалашнинг илмий асослари, усуллари ва технологиясини, мамлакатимиз ер тузиш тизимини, ер тузиш турларини, улар билан боғлиқ ер тузиш лойиҳаларини ишлаш ва уларни иқтисодий-ижтимоий ва экологик асослаш услубиятларини эгаллаш учун зарурий билим ва малакаларни шакллантиришдан иборатдир.

Фаннинг вазифаси - ер тузишни лойиҳалашнинг услубий масалаларини, ер тузишни лойиҳалаш технологияси ва усулларини, хўжаликлараро ер тузиш тушунчаси, вазифалари ва мазмунини, қишлоқ хўжалиги ер эгаликлари ва ердан фойдаланишларни ташкил этиш ва тартибга солиш, ноқишлоқ хўжалик мақсадларига мўлжалланган ердан фойдаланишларни ташкил этиш, ерларни ва атроф муҳитни муҳофаза қилиш, аҳоли яшаш чегараларини белгилаш ва ўзгартириш, хўжаликлараро ер тузишнинг махсус масалалари, хўжаликда ички ер тузишнинг вазифалари ва мазмунини, фермер хўжаликларида ички ер тузишнинг хусусиятларини ўрганишдан иборат.

Фан бўйича талабаларнинг билим, кўникма ва малакаларига қуйидаги талаблар қўйилади. *Талаба:*

- ерлардан фойдаланишни ташкил этишнинг асосий мохиятини ўргатувчи ер тузиш лойиҳалари, уларнинг мазмуни, турлари, уларни ишлаб чиқиш тартиби ва босқичлари лойиҳаларнинг таркибий қисмлари тўғрисида *тасаввурга эга бўлиши*;

- ер тузишни лойиҳалашнинг назарий асослари ва методологик масалалари, мазмуни ва тамойиллари, босқичлари ва ташкил қилишни, ер тузиш лойиҳалари ва чизмаларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш усулларини, лойиҳавий тадбирларни иқтисодий ва экологик асослашни, лойиҳа ишларини автоматлаштириш усулларини *билиши ва улардан фойдалана олиши*;

- ер тузиш лойиҳалари, чизмалари ва атроф муҳитни муҳофаза қилиш тадбирларини, замонавий илм – фан ютуқлари ва лойиҳалаш тажрибаси асосида лойиҳалашнинг автоматлаштирилган воситаларидан фойдаланган ҳолда ишлаб чиқиш *қўникмаларига эга бўлиши керак*.

Ш. Асосий назарий қисм (маъруза машғулотлари)

1- Модул. Фаннинг назарий машғулотлари мазмуни

1 мавзу. Ер тузишни лойиҳалашнинг услубий масалалари

Ер тузишни лойиҳалаш ер тузишнинг асосий ва ажралмас қисми ва ер тузиш масалаларини ечишнинг асосий воситаси эканлиги. Ер тузишни лойиҳалаш ер тузишнинг асосий мазмунини очиб бериши. Ер тузишни лойиҳалаш ер тузиш жараёнининг асосий босқичи. Ер тузишни лойиҳалашнинг илмий фан ва амалий фаолият соҳаси сифатидаги тушунчалари. Ер тузишни лойиҳалаш фанининг объекти. Ер тузишни лойиҳалаш фанининг предмети.

2 мавзу..Ер тузишни лойиҳалашда қўлланиладиган усуллар

Ер тузишни лойиҳалаш усулларининг ривожланиб ва такомиллашиб бориши. Ер тузишнинг комплекс лойиҳаларини ишлаш зарурати. Ҳисоб-конструктив усули. Лойиҳавий масалаларнинг бир неча вариантини ишлаш усули. Иқтисодий математик ва иқтисодий статистик усуллар. Монографик усул. Ер тузишда экспериментал лойиҳалаш ва бошқа усуллар.

3 мавзу. Ер тузиш техникаси, технологияси ва тамойиллари

Ер тузиш техникаси. Ер тузиш технологияси. Лойиҳалаш техникаси, технологияси ва уни ташкил қилишда илм фан тараққиёти натижаларидан максимал фойдаланиш тамойили. Лойиҳа ечимларининг иқтисодий асосланганлигини ва ҳуқуқий аниқлигини, техник жиҳатдан тўғрилигини, экологик талабларга жавоб беришини таъминлаш тамойили.

4 мавзу. Ер тузишни лойиҳалаш тизими ва босқичлари

Ўзбекистонда ер тузиш тизими ва унинг таркибий қисмлари. Ер тузиш-ни лойиҳалаш мақсадлари учун лойиҳалашдан олдинги босқичда тайёрланадиган ҳужжатлар. Хўжаликлараро ва хўжаликларда ички ер тузиш лойиҳалари. Ердан фойдаланиш ва муҳофаза қилиш бўйича ишчи лойиҳалар. Ер тузишни лойиҳалаш таркиби. Лойиҳалаш босқичлари.

5 мавзу. Ер тузиш лойиҳалари, уларнинг мазмуни ва таркиби

Лойиҳа тушунчаси; ер тузиш лойиҳаси тушунчаси; лойиҳанинг чизма ва ёзма қисмлари. Лойиҳавий масалаларни ечишда умумий масалалардан - хусусий масалаларга ўтиш тамойилига асосланиш; ер тузиш лойиҳасининг таркибий қисмлари ва элементлари; лойиҳалаш услубияти; лойиҳалаш технологияси (анъанавий, комплекс ва автоматлаштирилган технологиялар).

6 мавзу. Ер тузиш лойиҳаларини ишлайдиган лойиҳа ташкилотлари ва уларнинг фаолияти

Ер тузиш хизмати, ер тузиш бўйича лойиҳа кидирув институти «Ўздаверлоиҳа»; ер тузишни лойиҳалаш жараёнида барча манфаатдор ер эгалари ва ердан фойдаланувчилар қатнашиши; лойиҳалашга тошириқ ва уни тасдиқлаш тартиби; лойиҳани тузиш, кўриб чиқиш ва тасдиқлаш, амалга ошириш ва муаллифлик назорати..

2 Модул. Хўжаликлараро ер тузишни лойиҳалашнинг асосий масалалари

7 мавзу. Хўжаликлараро ер тузиш тушунчаси, вазифалари ва мазмуни

Хўжаликлараро ер тузиш тушунчаси ва унинг иқтисодий маъноси. Хўжаликлараро ер тузишни ўтказишга сабаб бўладиган омиллар. Хўжаликлараро ер тузишда риоя қилинадиган тамойиллар. Ердан самарали фойдаланиш тушунчаси. Ер эгаллари ва ердан фойдаланувчилар. Хўжаликлараро ер тузишнинг турлари ва объектлари.

8 мавзу. Хўжаликлараро ер тузиш жараёни ва уни ўтказишнинг асослари

Хўжаликлараро ер тузиш билан туман ер тузиш чизмалари орасидаги технологик ва ахборот алоқалари; хўжаликлараро ер тузишни ўтказиш жараёни қамраб оладиган масалалар. Тайёргарлик ишлари даврида ечиладиган масалалар; камерал ер тузиш тайёргарлик ишлари таркиби; дала ер тузиш изланишлари; лойиҳа тузишга топшириқ.

9 мавзу. Қишлоқ хўжалиги ер эгаликлари ва ердан фойдаланишларини ташкил этиш ва тартибга солиш

Қишлоқ хўжалик корхоналари ерларини ташкил этишга табиий, иқтисодий ва ижтимоий шароитлар таъсири; янги қишлоқ хўжалик корхоналарини ташкил этишга олиб келадиган сабаблар; қишлоқ хўжалик корхоналарини ташкил этишда амал қилинадиган тамойиллар. Хўжалик ер майдони билан ишлаб чиқариш ҳажмининг ўзаро боғлиқлиги; ер эгаликлари ва ердан фойдаланувчилар ерларини ташкил этиш лойиҳасининг таркибий қисмлари. Лойиҳани ишлаш услубияти.

10 мавзу. Ноқишлоқ хўжалик мақсадларига мўлжалланган ердан фойдаланишларни ташкил этиш, ерларни ва атрофдаги табиий муҳитни муҳофаза қилиш

Ноқишлоқ хўжалик корхоналарига ер ажратишда бажариладиган ер тузиш ишлари таркиби; ноқишлоқ хўжалик мақсадларига ер ажратишнинг асосий турлари; ер ажратишда қишлоқ хўжалигининг устиворлиги тамойилига риоя қилиш зарурати; ноқишлоқ хўжалик корхоналарига ер ажратиш лойиҳасига қўйиладиган талаблар. Ноқишлоқ, хўжалик корхоналарига ер ажратиш лойиҳасини бажариш тартиби ва босқичлари. Ноқишлоқ хўжалик корхоналарига ер ажратиш лойиҳасининг таркибий қисмлари; лойиҳа ҳужжатлари таркиби. Лойиҳани тузиш услубияти ва уни расмийлаштириш.

11 мавзу. Аҳоли яшаш жойларининг чегараларини белгилаш ва ўзгартириш, ерларини ташкил этиш ва улардан фойдаланиш

Аҳоли яшаш жойлари чегараларини белгилаш ва ўзгартиришнинг ўзига хос хусусиятлари; аҳоли яшаш жойлари чегара чизиғи тушунчаси; аҳоли яшаш жойлари ерлари таркиби. Аҳоли яшаш жойлари чегараларини белгилаш ёки ўзгартириш лойиҳасини ишлаш тартиби; лойиҳа ишлаш учун топширик, мазмуни ва таркиби; лойиҳа таркиби.

12 мавзу. Маъмурий ҳудудий бўлинмаларнинг чегараларини белгилаш. ердан фойдаланишдаги чеклашлар ва мажбуриятлар

Жойларда давлат маъмурий-ҳудудий тузилишлари чегараларини белгилаш; махсус ҳуқуқий тартибга эга ҳудудлар ва Қорақолпоғистон Республикаси чегараларини белгилаш; ер эгалари ва ердан фойдаланувчилар ерлари чегараларини тиклашда юзага келадиган вазиятлар; чегараларни белгилашнинг (тиклашнинг) техник ва ҳуқуқий мазмуни.

13 мавзу. Хўжаликлараро ер тузишнинг махсус масалалари

Янги кишлок хўжалик корхоналари, фермер ва деҳқон хўжалиklarини ташкил этиш учун ажратиладиган ерлар; фермер хўжалиklarини жойлаштиришда амал қилинадиган тамойиллар; фермер хўжалиklarининг чегараларини белгилашга қўйиладиган талаблар. Туманларда махсус ер фондларини ташкил этиш; ажратилган мақсадларда фойдаланилмаётган, фойдаланишдан чиқиб қолган ёки сифати ёмонлашган ерларни аниқлаш; тумanning қайта тақсимланадиган ер фонди чизмаси ва унинг таркиби.

3 Модул. Хўжаликларда ички ер тузишни лойиҳалашнинг асосий масалалари

14 мавзу. Хўжаликда ички ер тузишнинг вазифалари ва мазмуни

Ер тузишнинг хўжаликларда ички ер тузиш тушунчаси; хўжаликларда ички ер тузишнинг мақсади ва асосий вазифалари. Хўжаликларда ички ер тузиш лойиҳаси мазмуни ва таркибини аниқлаш; лойиҳанинг таркибий қисмлари ва элементлари.

15 мавзу. Тайёргарлик ва изланиш ишлари

Тайёргарлик ишлари мақсади; камерал тайёргарлик ишлари таркиби; план - харита материалларини тайёрлаш; ер кадастри маълумотларидан фойдаланиш; хўжалик ривожланишининг ва ердан фойдаланишнинг келажакдаги ва ҳозирга ҳолатини тавсифловчи режалаш, башоратлаш, дастурлаш, лойиҳалаш ва ҳисобот материалларини йиғиш, ўрганиш, ва таҳлил қилиш, бир тизимга келтириш; ҳудудда ер тузиш дала изланишларини ўтказиш дастурини тайёрлаш.

16 мавзу. Ишлаб чиқариш бўлимларини ва хўжалик марказларини жойлаштириш

Лойиҳанинг асосий мақсади. Ҳудудни, ишлаб чиқаришни ва аҳоли тизимини боғлиқ ҳолда ташкил этиш. Лойиҳанинг ушбу таркибий қисмида ечиладиган асосий масалалар ва унинг элементлари. Ишлаб чиқариш бўлимларини жойлаштиришга қўйиладиган асосий талаблар. Ишлаб чиқариш бўлимлари ва хўжалик марказларини жойлаштириш тартиби.

17 мавзу. Хўжаликда ички асосий (магистрал) йўллари, инженерлик иншоотларини ва объектларини жойлаштириш

Ер тузиш лойиҳасининг ушбу таркибий қисмининг асосий мақсади. Транспорт ва бошқа инженерлик тармоқларининг кишлоқ хўжалик ишлаб чиқариши самарадорлигига таъсири. Инженерлик иншоотлари ва объектларини жойлаштиришга қўйиладиган талаблар.

18 мавзу. Ер турларини ва алмашлаб экишни ташкил этиш

Ер турлари ва алмашлаб экишни ташкил этишнинг асосий мақсади. Ер турлари ва алмашлаб экишни ташкил этиш жараёнида аниқланадиган ва ечиладиган масалалар. Лойиҳанинг ушбу таркибий қисмининг вазифалари, тузиш тартиби. Ер турлари тушунчаси. Кишлоқ хўжалик ерлари. Ер турлари таркиби ва хўжалик умумий ер майдонидаги нисбатини аниқлаш. Ер турлари майдонларини улардан фойдаланиш тартиби ва шароитларини аниқлаш.

19 мавзу. Алмашлаб экишлар ҳудудини ташкил этиш

Дехқончилик самарадорлигини оширишда алмашлаб экиш массиви ҳудудини ташкил этишнинг аҳамияти. Алмашлаб экиш массиви ҳудудини ташкил этиш лойиҳаси элементлари, улар орасидаги боғлиқлик. Алмашлаб экиш массиви ҳудудини ташкил этишга қўйиладиган талаблар. Алмашлаб экиш массиви ҳудудини ташкил этиш лойиҳасининг вазифалари.

20 мавзу. Дарахтзорлар ҳудудларини ташкил этиш

Боғ ва узумзорлар ҳудудларини ташкил этиш лойиҳасининг асосий вазифалари. Лойиҳа элементлари орасидаги ўзаро боғлиқлик ва уларни биргаликда жойлаштириш зарурати. Мевали дарахтлар турларини ва навларини танлаш ва жойлаштириш. Қаторларни, кварталларни ва катакларни жойлаштириш. Бригадалар ер массивларини жойлаштириш. Ёрдамчи хўжалик марказларини, қайта ишловчи корхоналарни ва цехларни жойлаштириш. Ихота ўрмон полосаларини жойлаштириш. Йўллар тармоғини жойлаштириш. Сув манбааларини жойлаштириш.

21 мавзу. Ем - ҳашак олинадиган ер турларининг ҳудудларини ташкил этиш

Ййлов ва пичанзорларнинг кишлоқ хўжалигидаги аҳамияти. Ййлов ва пичанзорлар ҳудудларини ташкил этиш лойиҳасининг вазифалари. Лойиҳа тузиш мақсадида ўтказиладиган дала изланишлари таркиби ва мақсади. Ййловларни чорвачилик фермаларига ажратиш: ййлов алмашинишини ташкил этиш: пода ва отарлар участкаларини, навбат билан ўтлатиладиган

майдонларни, ёзги лагерларни, сув манбаалари ва суғориш жойларини, чорва моллари ҳайдаб ўтиладиган йўлларни жойлаштириш.

22 мавзу. Фермер хўжаликларида ички ер тузишнинг хусусиятлари

Фермер хўжалиги ички ер тузиш лойиҳасининг таркибий қисми ва элементлари. Лойиҳани тузиш тартиби. Хўжалик марказларини жойлаштиришга қўйиладиган талаблар. Асосий ва дала йўлларини жойлаштиришга қўйиладиган талаблар. Қишлоқ хўжалик ерлари таркиби ва майдонларини аниқлаш. Ҳайдалма ерлардан фойдаланишни ва алмашлаб экишни ташкил этиш.

23 мавзу. Хўжаликда ички ер тузиш лойиҳасининг экологик, иқтисодий ва ижтимоий самарадорлиги

Ер тузиш самарадорлиги турлари. Экологик самарадорлик ва уни аниқлаш. Лойиҳа экологик самарадорлигининг асосий кўрсаткичлари. Лойиҳанинг иқтисодий самарадорлиги ва уни аниқлашда фойдаланиладиган кўрсаткичлар. Лойиҳанинг иқтисодий самарадорлиги ва уни аниқлаш усули.

24 мавзу. Лойиҳаларни расмийлаштириш, ҳужжатларни бериш ва амалга ошириш

Хўжаликда ички ер тузиш лойиҳасини тасдиқлаш тартиби. Тасдиқланган лойиҳани натурага (жойига) кўчириш. Лойиҳа ҳужжатларининг ёзма ва чизма қисмларини тайёрлаш. Лойиҳа ҳужжатларидан нусхалар тайёрлаш ва буюртмачига бериш тартиби.

25 мавзу. Ишчи лойиҳаларни тузишнинг вазифалари, мазмуни ва усуллари

Ишчи лойиҳа тушунчаси, вазифалари ва мазмуни. Ишчи лойиҳаларни тузиш тартиби ва уларни тузишда амал қилинадиган тамойиллар. Ер тузишда тузиладиган ишчи лойиҳалари объектлари. Ишчи лойиҳаларини тузиш тартиби. Махсус ишчи лойиҳалар.

26 мавзу. Ер турларидан фойдаланиш ва уларни муҳофаза қилиш бўйича ишчи лойиҳалар

Агроўрмонмелиоратив тадбирларни амалга ошириш мақсадида тузилган ишчи лойиҳалар таркиби, уларни тузиш тартиби ва смета-молия ҳисоб-китоблари таркибига кирувчи ҳужжатлар. Яйловларни яхшилаш мақсадида тузиладиган ишчи лойиҳалар таркиби ва мазмуни. Бузилган ерларни рекультивациялаш билан боғлиқ ишчи лойиҳалар таркиби ва мазмуни. Ишчи лойиҳаларда аниқланган капитал харажатлар самарадорлигини аниқлаш.

IV. Амалий машғулотлар бўйича кўрсатма ва тавсиялар

Амалий машғулотлар учун қуйидаги мавзулар тавсия қилинади:

1. Ер тузишни лойиҳлашнинг услубий масалалари.
2. Ер тузишни лойиҳлаш усуллари ва технологиялари.
3. Ер тузишни лойиҳлаш тамойиллари
4. Ер тузишни лойиҳлаш босқичлари ва уларда бажариладиган ишлар.
5. Ер тузишни лойиҳлаш техникаси ва технологияси.
6. Хўжаликлараро ер тузиш тушунчаси, вазифалари ва мазмуни.
7. Хўжаликлараро ер тузиш жараёни ва уни ўтказишнинг асослари.
8. Қишлоқ хўжалиқ корхоналарига ер ажратиш, уларнинг ерларидаги камчилик ва ноқулайликларини тугатиш.
9. Ноқишлоқ хўжалиқ корхоналарига ер ажратиш.
10. Ерни ва атроф муҳитни муҳофаза қилиш.
11. Хўжаликда ички ер тузишнинг вазифалари ва мазмуни.
12. Хўжаликда ички ер тузиш лойиҳасининг экологик, иқтисодий ва ижтимоий самарадорлиқи.
13. Фермер хўжалиқларида ички ер тузишнинг хусусиятлари.

Амалий машғулотларни ташкил этиш бўйича кафедра профессор-ўқитувчилари томонидан методик кўрсатма ишлаб чиқилади. Унда талабалар асосий маъруза мавзулари бўйича олган билим ва кўникмаларини амалий масалалар ечиш орқали янада бойитадилар. Шунингдек, амалий машғулотлар мультимедиа курулмалари билан жиҳозланган аудиторияда бир академ. гуруҳга бир ўқитувчи томондан ўтказилиши лозим. Машғулотлар фаол ва интерфактив усуллар ёрдамида ўтилиши, мос равишда муносиб педагогик ва ахборот технологиялар қўлланилиши мақсадга мувофиқ.

V. Фан бўйича курс иши ва лойиҳаси

Курс иши ва лойиҳасининг мақсади талабаларни мустақил ишлаш қобилиятини ривожлантириш, олган назарий билимларини қўллашда амалий кўникмалар ҳосил қилиш, бевосита ишлаб чиқаришдаги реал шароитларга мос техник ечимлар қабул қилиш ва замонавий техника ва технологияларни қўллаш кўникмаларини ҳосил қилишдир.

Курс иши ва лойиҳасининг мавзулари бевосита ишлаб чиқариш корхоналари технологик жараёнларига боғлиқ ҳолда, аниқ бир ихтисослик йўналишидаги туман, массив, фермер хўжаликлари ер майдонлари учун белгиланади. Курс иши ва лойиҳасининг мавзулари умумий талабалар сонидан 20-30% кўпроқ олдидан тайёрланади ҳар бир талабага шахсий топширик берилади.

Курс иши ва лойиҳасининг объекти сифатида қишлоқ хўжалиқ корхонаси хизмат қилади. Аниқ бир ихтисослик йўналишидаги массив танланади, лойиҳа ишланади, ҳисобланади ва техник - иқтисодий баҳоланади. Курс иши ва лойиҳасининг ҳисоб - график ишлари замонавий компьютер дастурларида бажарилади. Курс иши ва лойиҳасининг график қисми 2 та А1 форматдаги

чизмадан иборат бўлиб, 1- чизма қайта ташкил этилаётган ширкат хўжалиги ерини фермер хўжаликларига тақсимлаш лойиҳаси, 2- чизма қишлоқ хўжалик корхонаси ҳудудини ички ташкил этиш лойиҳаси ва ишчи чизмалардан ташкил топади.

Курс иши ва лойиҳасининг тахминий мавзулари

1. Хўжаликлараро ер тузиш - қишлоқ хўжалик корхоналари ерларида мавжуд камчиликларни тугатиш, янги хўжаликларга ер ажратиш. Ноқишлоқ хўжалик корхоналари, ташкилотлари ва муассасаларига ер ажратиш.

2. Хўжаликлараро ер тузиш лойиҳасини ишлаш учун тайёргарлик ишларини бажариш.

3. Хўжаликлараро ер тузиш лойиҳасини ишлаб чиқиш.

4. Ноқишлоқ хўжалик корхонаси, ташкилоти ва муассасаларига ер ажратиш лойиҳаси учун тайёргарлик ишларини бажариш, ер тузиш лойиҳасини ишлаш ва асослаш.

II. Хўжаликда ички ер тузиш – ҳар хил ихтисосликдаги қишлоқ хўжалик корхоналари ҳудудларини ташкил этиш.

1. Хўжаликда ички ер тузишда тайёргарлик ишлари.

2. Хўжаликда ички йўллари, сугориш тармоғи ва бошқа инженерлик иншоотларини жойлаштириш.

3. Ер турларини ташкил қилиш.

4. Алмашлаб экиш тизимини ташкил этиш.

5. Алмашлаб экиш массиви ҳудудни ташкил этиш.

6. Боғлар ва узумзорлар майдонини ҳудудий ташкил этиш.

7. Яйлов ва ичанзорлар майдонини ҳудудий ташкил этиш.

8. Лойиҳани муҳокама қилиш ва тасдиқлаш. Лойиҳани жойга кўчириш ва расмийлаштириш.

VI. Мустақил таълим ва мустақил ишлар

Мустақил таълим учун тавсия этиладиган мавзулар:

1. Ўзбекистон Республикасининг «Ер кодекси».

2. Ўзбекистон Республикасининг «Деҳқон хўжалиги тўғрисида» ги қонуни.

3. Ўзбекистон Республикасининг «Фермер хўжаликлари тўғрисида» ги қонуни.

4. Ўзбекистон Республикасининг «Сув ва сувдан фойдаланиш тўғрисида» ги қонуни.

5. Ўзбекистон Республикасининг «Ўрмон тўғрисидаги» қонуни.

6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармони «Қишлоқ хўжалигида ислоҳатларни чуқурлаштиришнинг энг муҳим йўналишлари тўғрисида» 2003 йил 24 март.

7. Ўзбекистон Республикасининг «Табиатни муҳофаза қилиш тўғрисида» ги қонуни.

8. Фермер хўжалигини юритиш учун ер участкаларини фукороларга узок муддатли ижарага бериш тартиби.

9. Ўзбекистон Республикасида Ер тузишнинг Асосий Низоми.

10. Хўжаликлараро ер тузиш лойиҳаларини ишлашда қўлланиладиган усуллар ва материаллар

11. Фермер хўжаликлари ер майдонларини оптималлаштириш лойиҳаларини ишлаш тартиби.

12. Фермер хўжаликлари ерларини ички ташкил этишнинг хусусиятлари.

13. Суғориладиган ҳудудларда ўтказиладиган ички ер тузишнинг асосий белгилари ва хусусиятлари.

14. Агрокластерлар майдонларини ички ташкил этиш масалалари.

15. Пахта тўқимачилик кластерларини ташкил этиш билан боғлиқ хўжаликлараро ер тузиш лойиҳалари.

16. Ер тузиш лойиҳаларини ишлашда жойнинг табиий, ижтимоий иқтисодий шароитларини ҳисобга олиш.

17. Ўзбекистоннинг лалми экин ерларидан фойдаланишни ташкил этишга йўналтирилган ер тузиш ишларининг моҳияти ва мазмуни.

18. Қишлоқ хўжалигида ер ва сув ресурсларидан самарали фойдаланиш Концепцияси

Мустақил ўзлаштириладиган мавзулар бўйича талабалар томонидан рефератлар тайёрлаш ва уни тақдимот қилиш тавсия этилади.

VI. Асосий ва қўшимча ўқув адабиётлар ҳамда ахборот манбаалари

Асосий адабиётлар

1. John Randolph/ Environmental Land Use Planning and Management/ Island Press, Washington, Cavelo, London, 2003, 664p

2. Аvezбаев С , Волков С.Н. Ер тузишни лойиҳалаш. - Т.: «Янги аср авлоди», 2004. – 786 б.

3. Avezbaev S., Volkov S.N. Yer tuzishni loyihalash. - T.: “Faylasuflar milliy jamiyati”, 2007. – 470 b.

4. S.Avezbaev, T.Karabayeva. Yer tuzish. - T.:TDAU, 2005. – 305 b.

5. Землеустроительное проектирование. Под.ред. проф. С.Н.Волкова. - М.: «Колос», 1997. – 608 стр.

Қўшимча адабиётлар

6. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Тошкент, Ўзбекистон, 2016.-56 б.

7. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб - интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қондси бўлиши керак. Тошкент, Ўзбекистон, 2017.- 104б.

8. Мирзиёев Ш.М. Қонун устиворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш – юрт тарақиёти ва халқ фаровонлигини гарови. Тошкент, Ўзбекистон, 2017.- 48б.

9. Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистонни ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси. Т., Ўзбекистон, 2017. «Газета.uz».

10. Ер тузишни лойиҳалаш фанидан “Хўжалик марказлари ва ишлаб чиқариш бўлимларини жойлаштириш, ер турлари ва алмашлаб экишни ташкил қилиш” мавзусида босқич лойиҳасини ишлаш учун услубий қўлланма. Туз. С.Авезбаев. Тошкент: ТИМИ, 2005. – 79 б.

11. Ер тузишни лойиҳалаш «Алмашлаб экиш ҳудудини ташкил қилиш» мавзусида босқич лойиҳасини ишлаш учун услубий қўлланма. Туз. С.Авезбаев. Тошкент: ТИМИ, 2007. – 67 б.

12. Хафизова З.Х. Ер тузишни лойиҳалаш фанидан “Қишлоқ хўжалик корхоналарини ташкил этиш ва такомиллаштиришга қаратилган хўжаликлараро ер тузиш” мавзусида босқич лойиҳасини ишлаш учун услубий қўлланма. Т.:ТИМИ, 2005 – 56 б.

13. Hafizova Z. Yer tuzishni loyihalash fanidan metodik ko'rsatma. Т.:TIMI, 2010-42 б.

Интернет сайтлари

14. [http: www. Ziyo. net](http://www.Ziyo.net)

15. [http: www. Tsure. ru](http://www.Tsure.ru)

16. [http: yerish.net](http://yerish.net).

17. [http://www. guz. Ru](http://www.guz.Ru)